

психологічними процесами, притаманними аудиторії, має ключ до результативного педагогічного діалогу з нею. Дослідження психолого-педагогічних основ навчання префіксальних дієслів просторового значення давньогрецької мови студентів-першокурсників має важливе теоретичне та практичне значення для викладачів-класиків. Наступним етапом дослідження може виступити аналіз навчання префіксальних дієслів просторового значення на засадах методики навчання іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам / В.А. Артемов. – М. : Изд-во МГПИИЯ им.М.Тореза, 1966. – 432 с.
2. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – М. : Логос, 2002. – 384 с.
3. Маклаков А.Г. Общая психология: Учебник для вузов / А.Г. Маклаков. – Спб. : Питер, 2013. – 583 с.: ил. – (Серия „Учебник для вузов”)
4. Словник психологічних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nuph.edu.ua/studentu/psy-hologichna-sluzhba-nfau/sloyny-k-psy-hologichny-h-terminiv/>. – Загол. з екрану.
5. Ушинский К.Д. Собр соч. / К.Д. Ушинский. – М., 1950. – Т. 10, – С. 22.
6. Шовковий В.М. Герменевтичні основи навчання давньогрецької мови студентів-філологів: [монографія] / В.М. Шовковий. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2010. – 317 с
7. Gardner R.C. Attitudes and motivation in Language Learning / R.C. Gardner, W.E. Lambert // Rowley. MA. Newbury House, 1972. – 146 p.

This article describes the psychological and pedagogical foundations of teaching Ancient Greek prefix verbs of special meaning to first year students of classical departments at the universities of Ukraine.

Keywords: *prefix verbs of special meaning, the Ancient Greek language, psychological processes of teaching, educational psychology.*

УДК 378.147.663:811

Шовкова Т.А.*

НАВЧАННЯ ГРАМАТИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ СУБ'ЄКТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ В ЧИТАННІ

Стаття присвячена дослідженню методики навчання граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови в рецептивному виді мовленнєвої діяльності – читанні; розроблено етапи, вправи та завдання для навчання категорії модальності в читанні. Уперше в методиці навчання німецької мови досліджено проблему навчання категорії модальності як міжрівневої категорії – висловлювання та тексту.

Ключові слова: *категорія, модальність, граматики, німецька мова, навичка, комбінування.*

Процес формування навички завершується етапом комбінування – включення навички в різні види мовленнєвої діяльності. Категорія модальності мови (категорія мови і мовлення, що виражає реальні/ірреальні відношення висловлення до дійсності або суб'єктивну кваліфікацію повідомлення мовцем [10, с. 383]), поєднує універсальне, що репрезентує спільний для всього людства мисленнево-мовленнєвий код та ідіоетнічне, що відображає логіку будови мислення та мовлення кожного етносу. Категорія модальності викликає найбільші труднощі в опануванні граматики іноземної мови, оскільки їй властива міжмовна асиметрія у плані

* © Шовкова Т.А., 2014

форми і змісту, й вона потрапляє у зону міжмовної або внутрішньомовної інтерференції. Особливі проблеми виникають у студентів під час сприйняття та розуміння граматичних конструкцій суб'єктивної модальності (ГКСМ), які не мають еквівалентів в українській мові.

Лінгвістичну основу нашого дослідження складають праці, присвячені категорії модальності: як власне синтаксичній категорії (Н.Ю. Шведова), як логічній категорії (С.М. Амеліна), як логіко-семантичній категорії (Г.В. Колшанський), як логіко-граматичній категорії (В.З. Панфілов), як функціонально-семантичній категорії (В.М. Ярцева). Методичну базу дисертаційного дослідження становлять праці, присвячені методиці навчання мовних категорій (О. Біляєв, Є. Голобородько, С. Караман, І. Олійник, Н. Пашковська, М. Пентилюк, К. Плиско, Л. Скура-тівський, В. Аракін, І. Бім, В. Немсер, М. Томпсон у цілому та категорії модальності зокрема (О. Доценко, О. Іванова). Однак, попри значні напрацювання у дослідженні категорії модальності, було виявлено недостатню увагу до розробки методики навчання категорії модальності як міжрівневої категорії – висловлювання та дискурсу; обмеженість умінь студентів використовувати ГКСМ в усному та писемному мовленні, що спричиняє неправильне розуміння висловлювань суб'єктивної модальності, а також відхилення від граматичних норм під час продукування німецького мовлення. Усе це складає актуальність дослідження.

Мета публікації – розробити методику навчання граматичних конструкцій суб'єктивної модальності німецької мови у рецептивному виді мовленнєвої діяльності – читанні.

У сучасній лінгвометодиці читання розглядають як вид мовленнєвої діяльності, який включає техніку читання і розуміння того, що читається [7, с. 188]. Сучасні науковці розрізняють три основні рівні якості розуміння тексту – розуміння мовного оформлення, розуміння змісту тексту, розуміння смислу тексту, або, мовою лінгвометодичної науки, семантичний рівень (розуміння мовного та мовленнєвого оформлення), метасеміотичний (розуміння предметного змісту тексту) та метаметасеміотичний (розуміння смислового змісту тексту) [5; 7].

Змістово-смисловою категорією тексту, яка потребує інтерпретації, є категорія модальності тексту – вираженні в тексті відношення автора до повідомлюваного, його концепції, поглядів, позиції, ціннісних орієнтацій [8, с. 8-12; 9, с. 6-8]. Науковці сходяться на тому, що адекватний семантичний аналіз модальності можливий лише за урахування її функціонування у мовленні, в комунікації, вищою одиницею якої є текст. Саме в тексті актуалізується значення всіх модальних одиниць, у результаті синтезу яких виникає модальний смисл тексту [2; 8; 9]. Справедливо зазначає І.Р.Гальперін: текстова модальність властива цілому. Вона оздоблює окремі висловлювання тільки для того, щоб підготувати читача до сприйняття суб'єктно-модального значення цілого [6, с. 116]. На рівні тексту модальність можна розглядати як категорію, в якій об'єктивне і суб'єктивне принципово нерозділені. Ці категорії взаємопов'язані, існування однієї неможливе без іншої [9].

Розуміння тексту розпочинається, згідно з психолінгвістичною концепцією читання В. Бухбіндера й І. Бермана, з інтерпретації мовної основи тексту й завершується смисловою [3]. Граматичні конструкції суб'єктивної модальності мають ту особливість, що вони не є чисто граматичними, а несуть додаткову змістову інформацію про суб'єктивне ставлення мовця до повідомлюваного. Тому робота з ГКСМ може поєднуватися відразу з текстовою роботою над змістом і смислом тексту. І граматичні вправи можуть бути організованими у форматі вправ на читання.

Текстова складова читацької компетенції включає формування знань, навичок та вмінь, які забезпечують когнітивне опрацювання, розуміння й інтерпретацію текстів різних типів мовлення та літературних жанрів [1, с. 127].

Отже, аналіз наукових праць дає можливість нам розглядати модальність у процесі навчання читання у такому ключі: модальність окремих висловлювань є складовою лексичних та граматичних навичок, оскільки вона вербалізована і в переважній більшості випадків має граматичне вираження (як наприклад, ГКСМ); ГКСМ часто репрезентують у тексті змістову

та смислової інформації – суб'єктивну модальність, яка є визначальним фактором розуміння окремих висловлювань та тексту в цілому; модальність ГКСМ переважно визначається з контексту, інтерпретується у надфразовій єдності, тому важливою передумовою її розуміння є вміння встановлювати смислові зв'язки між компонентами тексту. Саме на ці засади будемо опиратися під час читання текстів, які містять висловлювання суб'єктивної модальності.

Для навчання ГКСМ доцільно застосовувати вивчаюче читання (читання з повним розумінням – у нашому випадку – розуміння модальності усіх компонентів тексту, які марковані суб'єктивною модальністю).

Аналіз наукових праць дав можливість встановити, що вправи, які виконуються у процесі читання, мають бути мовленнєвими і направлені на розуміння змісту тексту. Саме в таких умовах повинне відбуватися зміцнення граматичних навичок.

Робота по читанню тексту складається з таких основних етапів: мотиваційний етап – вступна бесіда, яка зазвичай несе додаткову інформацію, а також стимулює, заохочує учнів до читання тексту; підготовка до читання – спрямована на подолання мовних та смислових труднощів, формулювання питань, які фокусуватимуть увагу учня на потрібних моментах тексту; текстова робота (читання тексту); післятекстова робота – контроль розуміння прочитаного; завершальний етап роботи – підготовка до переказу та переказ, обговорення тексту [4; 5].

Вправи в ГКСМ можуть використовуватися уже на другому етапі – під час підготовки до читання. У цей час можна застосовувати такі вправи:

1. Викладач виписує з тексту ГКСМ, виконує її граматико-семантичний аналіз та перекладає разом зі студентами.

Однак такий тип вправ використовується у випадку, коли у студентів недостатньо сформовані навички упізнавання та семантизації ГКСМ. Якщо у студентів навички міцні, варто на цьому етапі використовувати комунікативні вправи.

2. Викладач перед читанням ставить завдання знайти (підкреслити) думку, висловлювання мовця (висловлення марковане суб'єктивною модальністю) /звернути увагу на позицію мовця щодо його повідомлення.

3. Викладач перед читанням ставить завдання звернути увагу на позицію мовця щодо повідомлених ним фактів: ступінь впевненості мовця в тому, що він говорить.

4. Викладач перед читанням виділяє фразу (висловлення мовця) і ставить завдання: під час читання визначити модальність фрази: ймовірність чи припущення; ступінь ймовірності.

Третій етап – власне читання – знаменується рецесіюванням ГКСМ у тексті, співвідношенням цієї конструкції з іншими змістовими модулями тексту, аналіз вербальних засобів вираження ГКСМ, інтерпретація модальної семантики ГКСМ.

У післятекстовій роботі (четвертий етап) здійснюється контроль розуміння прочитаного. Оскільки категорія модальності, як ми вже писали, є категорією речення і тексту, то вправи на перевірку розуміння модальності суб'єктивних висловлювань, які впливають на модальність цілого тексту, матимуть не граматичний, а змістово-смисловий характер. На післятекстовому етапі доцільно буде застосувати такі вправи:

1. Відповіді на завдання, поставлені перед читанням тексту. У форматі обговорення студенти намагаються довести свою думку: впевнений чи невпевнений, наскільки впевнений мовець у своєму висловлюванні.
2. Викладач дає завдання знайти вербальні засоби вираження суб'єктивної модальності повідомлення: таке завдання сприяє розвитку вміння орієнтуватися в тексті.
3. У форматі тесту викладач перевіряє, наскільки точно студенти зрозуміли модальність висловлювання мовця.
4. Викладач дає завдання підставити модальні слова в тексті: це завдання сприяє глибокому і вдумливому перечитуванню тексту, зосередженню уваги саме на ГКСМ та їх синонімічних конструкціях.

5. У формі співбесіди викладач разом зі студентами обговорюють модальність усього тексту. Викладач ставить завдання, яке об'єднує модальності усіх компонентів тексту.

На завершальному етапі (підготовка до переказу та переказ тексту) викладач має спонукати студентів до вживання ГКСМ в усному мовленні.

1. Викладач спонукає студентів у план переказу обов'язково включати фрагменти тексту, які мають марковані суб'єктивною модальністю висловлювання.
2. Викладач добирає для переказу такі вербальні опори, які стимулюватимуть студентів до вживання ГКСМ у мовленні.

Проілюструємо роботу з ГКСМ під час читання тексту «Verkettung unglücklicher organisatorischer Umstände».

Übung 1. *Lesen Sie den Text. Finden Sie die Aussage von einer Uni-Sprecherin. Werten Sie Ihre Wendung: vermutet sie, oder ist überzeugt? Drückt sie ihre Meinung oder die Meinungen von anderen Menschen aus?*

Verkettung unglücklicher organisatorischer Umstände

Drei Tage nach der Klausur versuchte die Uni Stuttgart in einem Brief die missliche Lage zu erklären: „Eine Verkettung unglücklicher organisatorischer Umstände hat dazu geführt, dass es nicht möglich war, den passenden Schlüssel für einen als Prüfungsraum vorgesehenen Hörsaal in der Azenbergstraße zu erhalten.“ Schon vor längerer Zeit seien die Schlösser ausgetauscht worden und nun sei der falsche Schlüssel am falschen Ort gewesen.

Am Samstagmorgen erfuhren die wartenden Studenten nichts davon. Sie wussten nicht, was zu tun oder wer verantwortlich ist; sie wussten nur, sie brauchen den Schein. „Weil niemand gesagt hat, ob wir gehen können, haben wir ausgeharrt“, sagt Paul. Einige junge Frauen litten besonders unter der Kälte. „Ein Mädchen saß auf dem Boden und hat ziemlich stark gezittert. Deswegen hat auch jemand einen Krankenwagen gerufen.“ Sanitäter hätten mehrere Studentinnen versorgt. Eine Uni-Sprecherin berichtete, dass zwei Studentinnen im Krankenhaus versorgt worden sein müssen. Dann gesellte sich auch noch eine Polizeistreife hinzu. Später hätten die Beamten den Studenten durchs Megafon zur bestandenen Prüfung gratuliert, schreibt ein Mitglied der Facebook-Gruppe „Höhere Mathematik“, in der viele Stuttgarter Studenten Mitglied sind.

Gegen 10 Uhr, eine Stunde nach offiziellem Klausurbeginn, kam endlich ein Schlüssel am Gebäude an. Wer ihn gebracht hat? Die Studenten wissen es nicht. Auch die Uni Stuttgart kann oder will nicht sagen, wer den Schlüssel brachte. Allerdings passte der Schlüssel nur zu einer Seitentür des Gebäudes, der Hörsaal blieb verschlossen. Die Studenten warteten im Warmen weiter.

(Джерело: <http://www.spiegel.de/unispiegel/studium/mathewunder-in-stuttgart-klausur-nicht-geschrieben-trotzdem-bestanden-a-814012.html>).

Die Studenten antworten auf die Fragen, die vor dem Lesen gestellt wurden. Werten Sie Ihre Wendung: vermutet sie, oder ist überzeugt? Drückt sie ihre Meinung oder die Meinungen von anderen Menschen aus?

Wie können Sie diese Ereignisse interpretieren: komisch oder traurig? Welche Worte bestätigen ihre Ansicht?

Übung 2. *Finden Sie im Text die Worte von der Uni-Sprecherin. Ist sie überzeugt, dass die Studentinnen im Krankenhaus bleiben?*

Übung 3. *Finden Sie richtige Behauptung.*

- a) Die Uni-Sprecherin weiß keinen Bescheid, ob zwei Studentinnen ins Krankenhaus geraten sind.
- b) Zwei Studentinnen bleiben im Krankenhaus nicht, aber die Uni-Sprecherin meinte, dass zwei Studentinnen im Krankenhaus zu versorgen sind.
- c) Nach Meinung der Uni-Sprecherin sind zwei Studentinnen im Krankenhaus versorgt worden.

Übung 4. *Füllen Sie die Lücken mit den richtigen Modalverben.*

Wissen, können, müssen, sollen, dürfen.

Am Samstagmorgen erfuhren die wartenden Studenten nichts davon. Sie ..... nicht, was zu tun oder wer verantwortlich ist; sie wussten nur, sie brauchen den Schein. „Weil niemand gesagt hat,

ob wir gehen .....“, haben wir ausgeharrt“, sagt Paul. Die Schlüssel für einen als Prüfungsraum vorgesehenen Hörsaal ..... vertauscht worden sein. Einige junge Frauen litten besonders unter der Kälte. Ein Mädchen saß auf dem Boden und zitterte, sie ..... sich erkältet haben. Deswegen hat auch jemand einen Krankenwagen gerufen.“ Sanitäter ..... mehrere Studentinnen versorgt haben. Eine Uni-Sprecherin berichtete, dass zwei Studentinnen im Krankenhaus versorgt worden sein ..... Dann gesellte sich auch noch eine Polizeistreife hinzu. Später hätten die Beamten den Studenten durchs Megafon zur bestandenen Prüfung gratuliert, schreibt ein Mitglied der Facebook-Gruppe „Höhere Mathematik“, in der viele Stuttgarter Studenten Mitglied sind.

Übung 5. *Machen Sie einen Plan. Bereiten Sie die Nachzählung vor. Bei der Nacherzählung sollen Sie die Meinung der Uni-Sprecherin einschließen.*

Отже, у процесі читання головним завданням є удосконалення навичок розпізнавання та семантизації ГКСМ у тексті. Особливістю організації читання є те, що категорія суб'єктивної модальності є одночасно категорією речення та тексту, граматичною та змістовою категорією. Тому автоматизація навичок розпізнавання та семантизації ГКСМ на цьому етапі проходитиме у поєднанні із роботою над змістом прочитаного, саме тому робота з ГКСМ під час читання можлива на підготовчому, текстовому, післятекстовому та завершальному етапах навчання читання текстів.

Список використаних джерел

1. Барабанова Г. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному внз : Навч. посіб. для студ. пед. вищ. навч. закл. і філол. ф-тів за фахом „Іноземні мови” / Галина Барабанова. – К. : ІНКОС, 2005. – 315 с.
2. Блох М. Я. Поле эпистемической модальности в пространстве текста : монография / М. Я. Блох, А. В. Аверина ; М-во образования и науки Российской Федерации, Федеральное гос. бюджетное образовательное учреждение высш. проф. образования “Московский пед. гос. ун-т”. – М. : МПГУ, 2011. – 154 с.
3. Бухбиндер В. А. Очерки методики обучения чтению на иностранных языках / В. А. Бухбиндер, И. М. Берман. – К. : Выща школа, 1977. – 174 с.
4. Вавилова М. Г. Обучение пониманию текста при чтении на иностранном языке во взрослой аудитории : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : 13.00.02 “Теория та методика обучения: германские языки” / М. Г. Вавилова. – М., 1981. – 24 с.
5. Вдовіна Т.О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Вдовіна Тетяна Олександрівна. – Дрогобич, 2002. – 282 с.
6. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Илья Романович Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 139 с.
7. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
8. Михневич Л. Модальность как информационный компонент смысла текста : автореф. дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.19 «Общее языкознание, социолингвистика, психолингвистика» / Л. Михневич. – Москва, 1986. – 26 с.
9. Попова Е. А. Авторская модальность как средство выражения антропоцентричности текста : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 «Русский язык» / Е. А. Попова. – Липецк, 1996. – 21 с.
10. Селіванва О. Сучасна лінгвістика : Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К., 2006. – 716 с.

The article is devoted to the development of teaching grammatical structures of subjective modality of the German language in the receptive form of speech activity – reading; designed stages, exercises and activities for teaching the category of modality in reading. For the first time in the method of learning the German language is studied the problem of learning the categories of modality as a multi-level categories - speech and text.

Keywords: category, modality, grammar, German language, skill, combination.